

PROJECT: Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

**ΥΠΟΘΕΜΑ: Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ, ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ,
ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ, ΟΘΩΝΑΣ.**

**ΜΑΘΗΤΕΣ: ΧΑΤΖΗΔΑΚΗ ΜΑΡΙΑ, ΧΟΥΣΤΟΥΛΑΚΗ ΧΑΡΑ, ΛΙΟΝΑΚΗΣ
ΝΕΚΤΑΡΙΟΣ, ΧΟΥΣΤΟΥΛΑΚΗΣ ΗΡΑΚΛΗΣ, ΜΑΥΡΑΚΗΣ ΛΕΥΤΕΡΗΣ.**

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΕΥΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ ΠΑΝΤΕΛΗΣ
ΚΑΛΟΧΡΙΣΤΙΑΝΑΚΗ ΕΥΤΥΧΙΑ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η συγκεκριμένη ερευνητική έκθεση στα πλαίσια της ερευνητικής εργασίας με θέμα την αγωγή των νέων, ασχολείται με την εκπαίδευση στο Βυζάντιο, στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, το εκπαιδευτικό σύστημα του Καποδίστρια αλλά και του Όθωνα.

Την παρούσα εργασία εκπόνησαν κατά το β' τετράμηνο του σχολικού έτους 2011 – 2012 οι μαθητές της Α' τάξης Γενικού Λυκείου Μοιρών: Χατζηδάκη Μαρία, Χουστουλάκη Χαρά, Λιονάκης Νεκτάριος, Χουστουλάκης Ηρακλής, Μαυράκης Λευτέρης.

BYZANTIO

Επί βυζαντίου μαθαίνουν γράμματα και οι φτωχοί. Η εκκλησία πρωτοστατεί στην οργάνωση της εκπαίδευσης, την οποία στηρίζει εξ ολοκλήρου με οικονομική επιχορήγησή της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση ήταν τριετής, όχι υποχρεωτική, άρχιζε σε ηλικία 7 ετών με δασκάλους κληρικούς και μοναχούς, σε χώρους που παρείχε η εκκλησία ή το μοναστήρι. Περιλάμβανε αλφάβητο, συλλαβισμό, ανάγνωση, γραφή σε κείμενα θρησκευτικά και ιστορίας. Είχαν και βυζαντινή μουσική. Η μέση εκπαίδευση διαρκούσε 4-5 έτη και αφορούσε στα των Ελλήνων γράμματα της αρχαίας Ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, στην ιστορία, φυσική, μουσική, γεωμετρία, αστρονομία, και σημειογραφία. Δάσκαλοι ήσαν καθηγητές, ρήτορες, φιλόσοφοι, γραμματικοί, σημειογράφοι που λειτουργούσαν υπό τη μέριμνα της εκκλησίας σε πολλές περιοχές της αυτοκρατορίας. Η ανώτατη εκπαίδευση από την εποχή του Θεοδοσίου Β' (425) με το Πανδιδακτήριο (πανεπιστήμιο) της Κωνσταντινούπολης παρέδιδε μαθήματα αρχαίας ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, λατινικών, ρητορικής, φιλοσοφίας, και δικαίου. Αργότερα στο βυζάντιο εμφανίστηκαν και άλλες Πανεπιστημιακές σχολές, στην Αλεξάνδρεια, τη Βηρυτό, την Αθήνα τη Θεσσαλονίκη, τη Νίκαια αλλά και στην Κωνσταντινούπολη. Στις νέες επιστήμες προστίθενται η ιατρική και τα μαθηματικά.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Φιλοσοφία: Η χριστιανική σκέψη κυριάρχησε στην πνευματική εξέλιξη του βυζαντίου. Ο χαρακτήρας της χριστιανικής θρησκείας και οι συχνές έριδες για δογματικά ζητήματα έστρεψαν το ενδιαφέρον σε περιοχές της διανόησης που δεν ευνοούσαν τη συνέχιση της αρχαίας ελληνικής και λατινικής πνευματικής παράδοσης. Ωστόσο, η αρχαία ελληνική φιλοσοφία δεν ήταν άγνωστη στους βυζαντινούς, ενώ, αντίθετα, στη δυτική Ευρώπη διαδόθηκε μόλις τον 12^ο αιώνα, από αραβικές μεταφράσεις των έργων του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη.

Ο Μιχαήλ Ψελλός διηύθυνε τη Φιλοσοφική σχολή του Πανδιδακτηρίου (πανεπιστημίου) της Μαγναύρας, που είχε ιδρυθεί τον 9^ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη. Πολύ σημαντικό για την πρόοδο της Φιλοσοφίας και των γραμμάτων στο βυζάντιο υπήρξε το έργο που επιτέλεσαν πολλά μοναστήρια και κυρίως η μονή Στουδίου στην Κωνσταντινούπολη, όπου γίνονταν συστηματική αντιγραφή χειρογράφων των κλασικών συγγραφέων.

Με την εμφάνιση των χριστιανικών σχολείων η εκπαίδευση πέρασε στα χέρια κληρικών δασκάλων. Στην Αλεξάνδρεια, την Καισάρεια, την Αντιόχεια, ιδρύονται σχολές, στις οποίες η κλασική παιδεία, σε συνδυασμό με τις χριστιανικές ιδέες, διδάσκεται από τους μεγάλους ιεράρχες. Τον 4^ο αι. μ. Χ. το βυζάντιο έγινε χώρος ελληνικής παιδείας που όμως έρχεται σε σύγκρουση με τα νέα χριστιανικά ιδανικά.

Για το βυζάντιο υπάρχει μονάχα ο χριστιανισμός. Πρότυπο για τη διαπαιδαγώγηση των νέων αποτελούσαν οι παρακαταθήκες, οι νουθεσίες, τα παραγγέλματα των πατέρων. Ο παιδαγωγικός σκοπός την εποχή αυτή ταυτίζεται με τα χριστιανικά ιδεώδη «εν παιδεία και νουθεσία κυρίου».

Μέλημα του εκπαιδευμένου ήταν να γίνει τέλειος χριστιανός να σκέπτεται και να ενεργεί σύμφωνα με τα διδάγματα της Εκκλησίας. Ωστόσο τα συγγράμματα των αρχαίων Ελλήνων στο Βυζάντιο μελετήθηκαν, διδάχτηκαν, αντιγράφηκαν.

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1453 από τους Τούρκους δεν σήμανε μόνο το τέλος της βυζαντινής αυτοκρατορίας αλλά και τον περιορισμό, αν όχι την εξάλειψη, κάθε αξιόλογης πνευματικής δραστηριότητας στον κατεκτημένο ελληνικό χώρο. Ο αναπόφευκτος μαρασμός στην εκπαίδευση χρειάστηκε υπεράνθρωπες προσπάθειες για την αντιμετώπισή του. Τον αγώνα αυτό ανέλαβε κατά κύριο λόγο η εκκλησία και κατά δεύτερο απόδημοι Έλληνες μορφωμένοι πολλοί απ' αυτούς, οι οποίοι είχαν συνειδητοποιήσει ότι η διατήρηση της πίστης, της γλώσσας και της εθνικής συνείδησης ήταν η απαραίτητη προϋπόθεση για την ιστορική συνέχεια και την αναγέννηση του έθνους.

Στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα μέχρι το 1600 περίπου ο πολιτισμός και η παιδεία βρίσκονται σε πραγματική παρακμή γιατί ελάχιστα σχολεία λειτουργούν ενώ πολλοί αξιόλογοι πνευματικοί άνθρωποι αναγκάζονται να καταφύγουν στη δύση. Όμως μετά το 1600 εμφανίζεται κάποια πνευματική ζωή που εκπροσωπείται από τον πατριάρχη Κύριλλο Λούκαρη που ίδρυσε σχολεία και το πρώτο τυπογραφείο στην Κωνσταντινούπολη και τον Θεόφιλο Κορυδαλλέα φορέα του πνεύματος της Αναγέννησης.

Το Κρυφό Σχολείο δεν πρέπει να το φανταστούμε με το περιεχόμενο που έχει ο όρος σχολείο σήμερα. Κρυφό Σχολείο ήταν η κάθε είδους μορφή και προσπάθεια κάποιου που γνώριζε λίγα γράμματα να τα μάθει σε ένα παιδί ή σε ένα έφηβο κρυφά από τον κατακτητή. Μπορούσε ακόμη η στοιχειώδης μαθησιακή διαδικασία να απευθυνόταν ακόμη και σε ένα μόνο αποδέκτη και να ονομάζεται κρυφό σχολείο. Ο Α. Στιβακτάκης σημειώνει ακόμη πως κρυφό σχολείο χαρακτηρίζεται και περιγράφεται η εκπαίδευση των υπόδουλων Ελλήνων κυρίως κατά τη διάρκεια των δύο πρώτων αιώνων. Το βάρος για τη συντήρηση και λειτουργία των κρυφών σχολείων ανήκε στην εκκλησία. Η ύπαρξη και λειτουργία κρυφών σχολείων στην τουρκοκρατούμενη Κρήτη ήταν και αυτή συνέπεια των πολλών απαγορεύσεων που επέβαλαν οι Τούρκοι. Η απαγόρευση λειτουργίας σχολείου στην Κρήτη ήταν απόλυτη τα πρώτα χρόνια. Η αναφορά στον όρο κρυφό σχολείο δεν περιορίζεται μόνο στην Κρήτη. Επισημαίνεται ότι αναφέρεται σε όλο τον ελληνόφωνο χριστιανικό χώρο και καλύπτει βασικά το χρονικό διάστημα των δύο πρώτων αιώνων της τουρκικής κατάκτησης. Ο Ευαγγελίδης σε άρθρο του σημειώνει ότι: «οι Τούρκοι επέβλεπαν τα σχολεία μέχρι των μέσων του ΙΗ΄ αιώνας και δεν επέτρεπον την ίδρυση αυτών παρά μόνο την ίδρυση εκκλησιών, ίνα ο λαός εις αυτάς αφοσιούμενος αποβάλει πάσαν ιδέαν ελευθερίας και επαναστάσεως αγράμματος ων να φέρει δε τον ζυγόν της δουλείας ως κτήνος υπομονητικός». Η απαγόρευση της λειτουργίας σχολείων από τον κατακτητή αποτελεί σημαντικό σημείο για την ύπαρξη του Κρυφού Σχολείου. Ο Γ. Κορναράκης γράφει το Κρυφό Σχολείο χωρίς εισαγωγικά σημειώνοντας ωστόσο ότι είναι ανάγκη να αναφέρονται οι δύο εκδοχές της ύπαρξης ή μη του Κρυφού Σχολείου.

Το 17^ο αιώνα η Κωνσταντινούπολη, το εθνικό, θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο του ελληνισμού, άρχισε να παρουσιάζει κάποια εξέλιξη στον τομέα της εκπαίδευσης, όπως αποδεικνύεται από την αρτιότερη οργάνωση και τη διεύρυνση του αντικειμένου διδασκαλίας της Μεγάλης του Γένους Σχολής. Η αναβάθμιση της Σχολής σε πανεπιστημιακό επίπεδο και η συμπλήρωση των θεολογιών μαθημάτων με τη διδασκαλία των αρχαίων Ελληνικών, της φυσικής, των μαθηματικών και της φιλοσοφίας έδωσε τη δυνατότητα σε αρκετούς νέους όχι μόνο να μορφωθούν οι ίδιοι, αλλά και σταδιακά να μεταλαμπαδεύσουν τις γνώσεις τους στους στερημένους Έλληνες.

Με αργά αλλά σταθερά βήματα αρχίζει η ίδρυση σχολείων με την επίβλεψη, τη συνεισφορά και την οικονομική ενίσχυση της Εκκλησίας, των αποδήμων Ελλήνων και των κοινοτήτων. Τα σχολεία της πρώτης βαθμίδας, τα «κοινά», δίδασκαν στα παιδιά ανάγνωση, γραφή και αριθμητική. Τα βιβλία που χρησιμοποιούσαν ήταν το Ψαλτήρι, η Οκτώηχος και ο Απόστολος μέχρι το τέλος του 18^{ου} αιώνα, οπότε κυκλοφόρησαν τα πρώτα Αλφαβητάρια «Ελληνικά» συνήθως ονομάζονταν τα σχολεία της δεύτερης βαθμίδας, τα οποία είχαν περισσότερα αντικείμενα διδασκαλίας, όπως Αρχαία Ελληνική Γραμματεία, ρητορική, ηθική, γεωμετρία, φυσική, φιλοσοφία, θεολογία.

Εκτός από την Κωνσταντινούπολη, όπου λειτούργησαν επίσης η Ελληνική Ιατρική Ακαδημία, η Πατριαρχική Μουσική Σχολή, η Εμπορική Σχολή της Χάλκης και η Θεολογική Σχολή, αρκετά εκπαιδευτήρια ιδρύθηκαν μέχρι το 19^ο αιώνα σε διάφορες περιοχές της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας. Τότε η ανοδική πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης έφθασε στο αποκορύφωμά της, με το Νεοελληνικό Διαφωτισμό.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑ

Ιδιαίτερη σημασία απέδιδε ο Καποδίστριας στην παιδεία του λαού. Γι' αυτό κάλεσε το συμπατριώτη του φιλόλογο Ανδρέα Μουστοξύδη για την οργάνωση της παιδείας. Ο Καποδίστριας πίστευε ότι για να θεμελιωθεί σωστά το οικοδόμημα της παιδείας πρέπει να στηριχτεί πρώτα σε γερή στοιχειώδη εκπαίδευση και πάνω σ' αυτή την θεωρητική βάση αρχίζει την εφαρμογή των σχεδίων του από τον πρώτο κιόλας χρόνο που φτάνει στην Ελλάδα. Τον Οκτώβριο του 1828 ιδρύει το Ορφανοτροφείο της Αίγινας στο οποίο θα περιθάλπει 600 απροστάτευτα παιδιά του πολέμου και θα ενσωματώσει τρία αλληλοδιδασκτικά και τρία ελληνικά σχολεία καθώς και πολλά χειροτεχνεία. Τον Ιούνιο του 1829 άρχισε να λειτουργεί μέσα στο Ορφανοτροφείο της Αίγινας και το Πρότυπον σχολείον για τους προχωρημένους μαθητές που

προορίζονταν για δάσκαλοι στα αλληλοδιδασκτικά σχολεία. Τέλος το Νοέμβριο του 1829 ιδρύεται στην Αίγινα το κεντρικό σχολείο με τριετή φοίτηση το οποίο θα προετοίμαζε αυτούς που θα ακολουθούσαν στο μέλλον ανώτερες σπουδές. Γενικότερα σ' ολόκληρη τη χώρα παρατηρείται η αρχή μιας εκπαιδευτικής αναγέννησης. Στις αρχές του 1831 όπως μας πληροφορεί επίσημη έκθεση λειτουργούσαν ήδη 121 επίσημα αλληλοδιδασκτικά σχολεία με 10.000 μαθητές. Σ' αυτό πρέπει να προσθέσουμε και το Πρότυπον Αγροκήπιον της Τίρυνθας με την προσαρτημένη σ' αυτό μικρή γεωργική σχολή. Συγχρόνως ιδρύεται τυπογραφείο, μουσείο αρχαιοτήτων και εκκλησιαστική σχολή. Όλα αυτά που έγιναν σε λιγότερο από τέσσερα χρόνια ήταν ένα σημαντικό επίτευγμα. Η αντιπολίτευση εν τούτοις τον θεώρησε «φωτοσβέστη» γιατί ο Καποδίστριας θεωρούσε εκτός πραγματικότητας την ίδρυση πανεπιστημίου αφού αυτοί που θα σπούδαζαν δεν είχαν περάσει από τη μέση παιδεία και ακόμη δεν υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι για να στελεχώσουν ένα ανώτατο ίδρυμα.

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΟΘΩΝΑ

Πολλοί χαρακτηρίζουν το εκπαιδευτικό σύστημα που εισήχθηκε στην Ελλάδα κατά την περίοδο της Αντιβασιλείας ως μίμηση του αντίστοιχου συστήματος που λειτουργούσε εκείνη την εποχή στη Γερμανία. Γι αυτό το λόγο οι δυσκολίες προσαρμογής του στο νεοσύστατο ελληνικό κράτος ήταν αναμενόμενες. Πρώτη βαθμίδα εκπαίδευσης ήταν το εξατάξιο δημοτικό ή του λαού σχολείο. Ακολουθούσε το τριτάξιο ελληνικό σχολείο στο οποίο μπορούσαν να εισαχθούν με εξετάσεις ακόμα και παιδιά που είχαν ολοκληρώσει τη φοίτησή τους μέχρι την τετάρτη τάξη του δημοτικού. Κατόπιν οι απόφοιτοι του ελληνικού είχαν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν το γυμνάσιο και τέλος το πανεπιστήμιο.

Ειδικότερα, ο Μάουρερ θέτει επίσης τις πρώτες βάσεις της οργάνωσης της δημόσιας εκπαίδευσης. Με το διάταγμα του Μαΐου του 1834 ιδρύονται δημοτικά σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης σε κάθε δήμο της χώρας. Η φοίτηση στα δημοτικά σχολεία ορίζεται 4/ετής. Σε κάθε πρωτεύουσα επαρχίας ιδρύεται ένα τριετές «ελληνικό σχολείο» στο οποίο εισάγονται οι απόφοιτοι της τετάρτης τάξης του

δημοτικού σχολείου. Στις πρωτεύουσες των νομών ιδρύονται «Γυμνάσια» τετραετούς φοίτησης στα οποία εισέρχονται μετά από εξετάσεις οι απόφοιτοι του «ελληνικού σχολείου». Ουσιαστικά το σύστημα αυτό είναι τυφλή μεταφορά του εκπαιδευτικού συστήματος που ίσχυε στη Γερμανία. Τέλος ο Μάουρερ θέτει τις βάσεις για την ίδρυση ελληνικού Πανεπιστημίου με τέσσερις σχολές (Θεολογική, Νομικών επιστημών, Ιατρική και Φιλοσοφίας) και με ελεύθερη είσοδο για τους απόφοιτους του Γυμνασίου. Το Πανεπιστήμιο άρχισε να λειτουργεί στα 1837. Με το εκπαιδευτικό σύστημα της Αντιβασιλείας η εκπαίδευση του νέου ελληνικού κράτους εγκαταλείπει τις πρακτικές τάσεις που προσπάθησε να της δώσει ο Καποδίστριας και στρέφεται απόλυτα προς τον κλασικισμό. Το γεγονός αυτό θα επηρεάσει ουσιαστικά την όλη πνευματική πορεία της Ελλάδας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Η εκπαίδευση στην Αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο, «Στους ρυθμούς της καρδιάς», εκδ. Ελληνικού Ιδρύματος Καρδιολογίας, τομ. 19, τευχ.224, σελ.181

Β. Σκουλάτου-Ν. Δημακοπούλου-Σ. Κόνδη, «Ιστορία νεότερη και σύγχρονη (1789-1909)», εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2000, σελ. 138-139, 254-255

Ι. Δημητρούκα-Θ. Ιωάννου –Κ. Μπαρούτα, «Ιστορία του Μεσαιωνικού και του Νεότερου Κόσμου 565- 1815», εκδ. ΟΕΔΒ, Αθήνα 2010, σελ. 93-94, 199

Γ. Κορναράκη, «Προσεγγίσεις Ιστορίας», εκδ. ΙΤΑΝΟΣ, Ηράκλειο 2011, σελ.113-168

[www. Kathimerini.gr](http://www.Kathimerini.gr), Η ελληνική παιδεία από την αρχαιότητα.